

ทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนไทยในศตวรรษที่ 21*

Thai People's Democratic Political Attitudes in the 21st Century

พระสุริยะ ศรีสุระ¹ และพรพิมล โพธิ์ชัยหล้า²

Phra Suriya Srisura¹ and Pornpimol Pochailar²

นักวิจัยอิสระ จังหวัดร้อยเอ็ด¹

Independent Researcher, Roi Et Province¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด²

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus²

Email : pochailar11@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนไทยในศตวรรษที่ 21 ที่ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนไทยเป็นการฉายภาพให้เห็นถึงทิศทางและสภาพความเป็นจริงของการพัฒนาและสร้างเสริมประชาธิปไตยไทยรวมถึงปรากฏการณ์ เหตุการณ์ต่างๆ ของประชาธิปไตยในบริบทของประเทศไทยเพื่อร่วมกันสร้างคุณค่าและความหมายให้แก่ประชาธิปไตย การส่งเสริม พัฒนาและขับเคลื่อนให้ประชาชนคนไทยและประเทศไทยได้มีประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ มั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ : ทัศนคติทางการเมือง; ประชาธิปไตย; ประชาชนไทยในศตวรรษที่ 21

* Received August 21, 2021; Revised December 26, 2021; Accepted January 24, 2022

ABSTRACT

This article aims to study Thai people's democratic political attitudes in the 21st century, consisted of the concept of Democratic political attitudes of the Thai people. It was a projection to show the direction and reality of Thai democracy's development and promotion. Including the phenomenon events of democracy in the context of Thailand to jointly create values and meanings for democracy, promotion, development, and impel the Thai people and Thailand to have democracy of quality, stability and sustainability.

Keywords : Political Attitudes; Democratic; Thai People in the 21st Century

1. บทนำ

คำว่า “ประชาธิปไตย” เป็นคำผสมระหว่าง demos + kratia ซึ่งในสมัยกรีกโบราณมีการปกครองบริหารเป็นนครรัฐ ซึ่งประกอบด้วยประชากรประมาณห้าหมื่นคน จึงมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) เมื่อมีประเด็นปัญหาที่ต้องตัดสินใจจะเปิดโอกาสให้มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง จากนั้นก็ให้มีการลงคะแนนเสียง ณ ที่ตรงนั้นด้วยการนับหัวหรือใช้วิธีอื่นก็ตาม ฝ่ายที่ได้เสียงข้างมากคือ 51% ก็จะเป็นผู้ชนะ และนี่คือที่มาของการใช้มติเสียงข้างมากในการตัดสินใจขัดแย้งเพื่อหาข้อยุติ ที่เรียกว่า Majority Rule ในขณะเดียวกันประชาชนทั่วไปรวมทั้งฝ่ายค้านที่แพ้ในการลงคะแนนเสียงก็จะมีสิทธิขั้นมูลฐานที่ไม่มีใครละเมิดได้ ดังนั้น สิทธิดังกล่าวนี้ต้องมีการเคารพแม้โดยเสียงข้างมากก็ตาม สิทธิเสียงข้างมากในการปกครองและการเคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยจึงเป็นของคู่กัน บางครั้งอาจมีการอ้อมอ้อมเช่น ถ้าฝ่ายเสียงข้างมากมีมติให้ไปดูงานต่างประเทศที่ประเทศจีน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเสนอไปดูงานที่เวียดนาม และได้เสียงน้อยกว่า มีวิธีปฏิบัติก็คือทั้งหมดจะไปดูงานประเทศจีน หรืออาจจะมีการแบ่งเป็นสองสาย เสียงข้างมากก็ไปประเทศจีน เสียงข้างน้อยไปประเทศเวียดนาม กรณีดังกล่าวนี้เป็นกรณีที่สามารถแยกกระทำได้ แต่บางเรื่องเช่น การตัดถนนทั้งสายจะตัดถนนเพียง 51% ไม่ได้ต้องตัดทั้งสาย ในกรณีนี้ถือว่าการยุติจากการลงคะแนนเสียงคำว่าประชาธิปไตยเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยกรีกแต่ประชาธิปไตยในสมัยกรีกมีความแตกต่างจากประชาธิปไตยในสมัยปัจจุบัน คำว่าประชาธิปไตย มาจากภาษาอังกฤษว่า Democracy แปลว่า การปกครองโดยประชาชน (rule by people) หรือเรียกอีกประการหนึ่งได้ว่า popular sovereignty คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยมีประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรืออำนาจเป็นของประชาชน (ณัชชาภัทร อุ้นตรงจิตร, 2550)

ประชาธิปไตยถือเป็นหัวข้อที่มีการศึกษามากที่สุดหัวข้อหนึ่งในวงวิชาการด้านรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา นักรัฐศาสตร์จำนวนมากต่างให้ความสนใจกับการสร้างกรอบแนวคิดเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตย เช่น กระบวนการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยเริ่มเกิดขึ้นเมื่อไรอย่างไรและทำไมหลายประเทศจึงให้ความสำคัญกับกระบวนการนี้จนกระทั่งเมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการเกิดขึ้นของประเทศประชาธิปไตยใหม่ในทั่วทุกมุมโลก นักรัฐศาสตร์จึงได้หันกลับไปใช้ให้ความสำคัญกับคำถามที่เกี่ยวข้องกับหลักการพื้นฐานและองค์ประกอบสำคัญของประชาธิปไตยมากขึ้น เช่น ประชาธิปไตยคืออะไร ประชาธิปไตยของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันหรือไม่และอะไรคือเงื่อนไขในการชี้วัดความเป็นประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ คำถามเหล่านี้ได้รับความสนใจมากขึ้นเนื่องจากนักรัฐศาสตร์เริ่มตระหนักตรงกันถึงความหลากหลาย ซับซ้อน และเป็นพลวัต (สถาบันพระปกเกล้า, 2559)

ในบทความนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอบทความออกเป็น 4 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นเปิดมุมมองเกี่ยวกับหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงสถานการณ์ของประชาธิปไตยในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ประชาธิปไตยของไทยส่วนที่สองเป็นการเสนอแนวคิดการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นการนำเสนอการเมืองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทยส่วนที่สามผู้เขียนเสนอแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนไทยเป็นการฉายภาพให้เห็นถึงทิศทางและสภาพความเป็นจริงของการพัฒนาและสร้างเสริมประชาธิปไตยไทยกระทั่งนำมาสู่เนื้อหาในส่วนที่สี่เป็นเรื่องของทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนไทยในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นการนำเสนอทัศนคติและทิศทางประชาธิปไตยเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 และสุดท้ายคือบทสรุปของบทความนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอถึงปรากฏการณ์เหตุการณ์ต่างๆ ของประชาธิปไตยในบริบทของประเทศไทยเพื่อร่วมกันสร้างคุณค่าและความหมายให้แก่ประชาธิปไตย การส่งเสริม พัฒนาและขับเคลื่อนให้ประชาชนคนไทยและประเทศไทยได้มีประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

2. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยได้มีนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์การเมืองปกครองได้ให้ทัศนะไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2540) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่าหลักการขั้นพื้นฐานของประชาธิปไตยก็คือการยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาคและเสรีภาพของบุคคลในการดำเนินชีวิต Stephen (2004) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์สอนเกี่ยวกับการเมืองปกครองหลายมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ เช่น มหาวิทยาลัยบอร์นัมท์ (Bournemouth of University) มหาวิทยาลัยเอ็กซีเตอร์ (University of Exeter) เป็นต้น ได้ให้ทัศนะ

เพิ่มเติมว่าในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนจะมีโอกาสเลือกผู้ที่จะมาปกครองโดยอิสระและได้กล่าวถึงประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น จากสหรัฐอเมริกาว่าได้กล่าวสุนทรพจน์ (The Gettysburg Address) ในวันที่ 19 พฤศจิกายน ค.ศ.1863 เกี่ยวกับรัฐบาลในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมีใจความว่าเป็นรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน (Government of the people, by the people, for the people)

Ranney นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์อดีตประธานสมาคมรัฐศาสตร์แห่งสหรัฐอเมริกา (บูฆอริย์หะมะ, 2550) ได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมไว้อย่างน่าสนใจว่า ประชาธิปไตย หมายถึง รูปแบบการปกครองและประกอบไปด้วยหลักพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1)หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน คืออำนาจสูงสุดในการตัดสินใจเป็นของประชาชนทุกคนไม่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง 2)หลักความเสมอภาคทางการเมือง พลเมืองทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมหรือตัดสินใจทางการเมือง 3)หลักการฟังความคิดเห็นของประชาชน คือการตัดสินใจของรัฐบาลมาจากการรับฟังหรือคำนึงถึงความต้องการของประชาชนทุกคนไม่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งว่าต้องการสิ่งใดไม่ต้องการสิ่งใด 4)หลักเสียงข้างมาก เป็นการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาล หากกรณีใดความต้องการของประชาชนมีความแตกต่างกันไม่เป็นเอกฉันท์รัฐบาลต้องตัดสินใจบนพื้นฐานของคนส่วนใหญ่หรือเสียงข้างมาก และ Smith (1991) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับประชาธิปไตยเพิ่มเติมให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยได้กล่าวว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองโดยประชาชนในทางปฏิบัติ หมายถึง อำนาจในการตัดสินใจประเด็นปัญหาสำคัญของนโยบายสาธารณะต้องขึ้นอยู่กับคนจำนวนมากในสังคมและการตัดสินใจนั้นทุกคนสามารถออกเสียงได้เพียงเสียงเดียวไม่มีผู้ใดสามารถออกเสียงได้เกินหนึ่งเสียง ประชาชนใช้อำนาจโดยตรง เช่นการลงมติดี้นยัน หรือโดยอ้อมผ่านสถาบันตัวแทนซึ่งอำนาจของประชาชนจะถูกจำกัดอยู่ที่บัตรเลือกตั้งที่จะบังคับความรับผิดชอบให้เกิดแก่ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ รวมถึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเรื่องความเสมอภาคทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ การเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอศักดิ์ศรีของมนุษย์สิทธิของเสียงส่วนน้อยรวมถึงการได้รับบริการของรัฐและสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

จากหลักการและแนวคิดของประชาธิปไตยที่ได้กล่าวไปในข้างต้นมีหลายประการด้วยกัน เช่น การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจออกเสียง การบังคับใช้กฎหมายต้องมีความเท่าเทียมกันการออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่คนในสังคมจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลทราบถึงสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงการกระทำต่างๆ ที่ตนเองสามารถกระทำและพึงจะได้รับ ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและช่วยพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

3. ทศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนไทยในศตวรรษที่ 21

หัวใจหลักของประชาธิปไตยมีนัยยะของการจำกัดอำนาจทางการเมืองเพื่อความสำคัญกับเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของปัจเจกบุคคลในอันที่จะกำหนดแนวทางของชีวิตของตนเองนั่นคือประชาชนควรจะมีความพอใจกับสิทธิที่เท่าเทียมกันในกรอบและโอกาสที่ให้แก่พวกเขาตราบใดที่ไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น (David Held, 1995) หลักการสำคัญที่นักประชาธิปไตยทุกยุคทุกสมัยและทุกหนแห่งต่อสู้เรียกร้องคือการควบคุมโดยประชาชน(Popular Control) และความเท่าเทียมกันทางการเมือง (Political Equality) เพื่อให้การตัดสินใจสาธารณะต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถหลอมรวมเอาความต้องการอันหลากหลายของประชาชนเข้าด้วยกัน ไม่ให้ความคิดอันผูกขาดของชนชั้นนำเข้าครอบงำกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะและครอบครองผลประโยชน์จากกระบวนการดังกล่าวเพียงฝ่ายเดียว รวมถึงเพื่อมิให้เหตุผลเรื่องเชื้อชาติศาสนาเพศ ภาษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมใดๆ กลายเป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิอันชอบธรรมของประชาชน(Rueschemeyer, Dietrich, 2004)

นอกจากการพิจารณาองค์ประกอบของประชาธิปไตยจากรูปแบบการปกครองที่เปิดให้มีการแข่งขันทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งและการรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนแล้ว นักรัฐศาสตร์อีกจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้หันมาให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของประชาธิปไตยที่มีความจำเป็นต่อการยกระดับคุณภาพสังคมและการพัฒนามนุษย์ (Social Equality and Human Development) ตลอดจนการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนของรัฐประชาธิปไตย (Democratic State) มากขึ้น ดังที่แลร์รี่ ไดมอนด์ (Larry Diamond) กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่า การปกครองแบบใดที่สามารถจัดว่าเป็นประชาธิปไตยแบบเสรี (Liberal Democracy) ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) การมีเสรีภาพที่เพียงพอ (Sufficient Freedom) ไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพในการแสดงออกในรูปแบบต่างๆ การได้รับการคุ้มครองจากความรุนแรงทางการเมืองและความเป็นธรรมในการถูกคุมขัง 2)การยอมรับความหลากหลายหรือความเป็นพหุนิยมของสังคม(Pluralism) 3)การยึดมั่นในกฎหมาย (Lawfulness) ในความหมายที่ประชาชนต้องได้รับความเสมอภาคภายใต้กฎหมายที่มีมาตรฐานเดียวและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่ยุติธรรม 4)ความมีสำนึกรับผิดชอบ(Accountability) ของหน่วยงานที่ทำหน้าที่และใช้อำนาจการปกครองแทนประชาชน และ 5)ความเข้มแข็งของสถาบันต่างๆ (Institutional Strength) (Larry Diamond, 2000) ดังนั้น รูปแบบประชาธิปไตยที่แม้จะมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งแต่สิทธิพลเมือง (Civil Liberties) ของประชาชนถูกจำกัดละเมิด หรือไม่ได้รับความคุ้มครอง เช่น มีการปิดกั้นการเข้าถึงข้อ มูลข่าวสาร สื่อมวลชนถูกควบคุมอย่างเข้มงวด และการแสดงความคิดเห็นของประชาชนอยู่ภายใต้การจับตาเผด็จการจากรัฐบาลรูปแบบประชาธิปไตยดังกล่าวก็มีอาจนับว่าเป็นประชาธิปไตยแบบเสรีแต่มีลักษณะดังที่นักรัฐศาสตร์บางท่านนิยามว่าเป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรี (Illiberal Democracy) (Fareed Zakaria, 2003) มากกว่า

นับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมาการศึกษาประชาธิปไตยเปรียบเทียบของนักรัฐศาสตร์ชั้นนำกลุ่มหนึ่ง ได้พัฒนาและนำเสนอกรอบในการพิจารณาองค์ประกอบของประชาธิปไตยที่เรียกว่า “คุณภาพของประชาธิปไตย (Quality of Democracy)” ขึ้นมา โดยแนววิเคราะห์ดังกล่าวนอกจากการยอมรับในหลักการเสียงข้างมาก (Majority Rule) และเคารพในเสียงข้างน้อย (Minority Rights) ภายใต้การเลือกตั้งที่มีเสรีภาพในการแข่งขันอย่างเท่าเทียมแล้วการยึดหลักนิติธรรม (Rule of Law) ในการบริหารจัดการบ้านเมือง (O'Donnell, C. R. (1992) การมีรัฐบาลที่มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการของประชาชน (Responsive Government) (G. Bingham Powell, 2004) การสร้างกลไกการตรวจสอบอำนาจรัฐ (accountability) ที่มีประสิทธิภาพ (Philippe C. Schmitter, 2004) การพิทักษ์รักษาสิทธิเสรีภาพ (freedom) (David Beetham, 2004) และความเท่าเทียมกัน (Equality) ของพลเมือง (Dietrich Rueschemeyer, 2004) ล้วนเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ประชาธิปไตยในแต่ละประเทศมีคุณภาพที่แตกต่างกัน

องค์ประกอบสำคัญของการปกครองที่สามารถจัดว่าเป็นประชาธิปไตยแบบเสรี (Liberal Democracy) ตามข้อสรุปของแลร์รี ไดมอนด์ (Larry Diamond) มี 5 ประการ ได้แก่ 1) การมีเสรีภาพที่เพียงพอ (Sufficient Freedom) ไม่ว่าจะเป็เสรีภาพในการแสดงออกในรูปแบบต่างๆ การได้รับการคุ้มครองจากความรุนแรงทางการเมืองและความไม่เป็นธรรมในการถูกคุมขัง 2) การยอมรับความหลากหลายหรือความเป็นพหุนิยมของสังคม (Pluralism) 3) การยึดมั่นในกฎหมาย (Lawfulness) ในความหมายที่ประชาชนต้องได้รับความเสมอภาคภายใต้กฎหมายที่มีมาตรฐานเดียวและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่ยุติธรรม 4) ความมีสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) ของหน่วยงานที่ทำหน้าที่และใช้อำนาจการปกครองแทนประชาชน 5) ความเข้มแข็งของสถาบันต่างๆ (Institutional Strength)

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา หลายประเทศทั่วโลกมีการพัฒนามุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตย (Democratization) ดังที่แซมมวล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) สรุปว่าเป็น “คลื่นลูกที่สาม (The Third Wave)” ของกระบวนการมุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่ค่อยๆ แผ่ขยายแนวคิดมาตั้งแต่ค.ศ. 1974 จากประเทศของชาวแองโกล-แซกซอนและประเทศต่างๆ ในยุโรปเหนือไปสู่ประเทศในแถบยุโรปใต้ ลาตินอเมริกา และในที่สุดได้เข้าสู่อดีตประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก หลายประเทศที่เคยมีรัฐบาลแบบเผด็จการในเอเชีย รวมทั้งประเทศที่ปกครองด้วยรัฐบาลทหารในแอฟริกาด้วย (Samuel Huntington, 1991) กระแสแห่งการพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยดังกล่าวทำให้นักวิชาการบางท่าน เช่น ฟรานซิส ฟูกูยามา (Francis Fukuyama) ถึงกับยอมรับว่า “ประชาธิปไตยแบบเสรี (Liberal Democracy)” ได้กลายเป็นรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกว่ารูปแบบการปกครองแบบอื่นๆ ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติไปแล้ว (Francis Fukuyama, 1992)

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมา ประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลก กำลังเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ ความล้มเหลวของการพัฒนาประชาธิปไตยในช่วงเปลี่ยนผ่านจาก

ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายประเทศในยุโรปตะวันออก เช่น อดีตประเทศยูโกสลาเวีย ประเทศอดีตสหภาพโซเวียต และประเทศในกลุ่มอาหรับ ทำให้นักวิชาการจำนวนหนึ่งตระหนักถึงความไม่ราบรื่นของกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยและสรุปว่าการเปลี่ยนผ่านจากระบบเผด็จการอาจมีได้นำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยเสมอไป กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงเพื่อมุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตยอาจให้ผลลัพธ์ในเชิงบวกคือการก่อร่างสร้างระบอบประชาธิปไตยขึ้นแทนที่รูปแบบการปกครองแบบเผด็จการเดิมหรืออาจส่งผลในเชิงลบคือการเกิดขึ้นของระบอบเผด็จการรูปแบบใหม่หรืออาจเกิดประชาธิปไตยที่ไม่เข้มแข็งและยั่งยืนขึ้นแทนก็เป็นได้นักวิชาการบางกลุ่ม เช่น ไมเคิลแม็คฟอล (Michael McFaul) โรลลิน ทูซาเล็ม (Rollin Tusalem) และลูแคน เวย์ (Lucan Way) เรียกปรากฏการณ์เช่นนี้ว่า เป็น “คลื่นลูกที่สี่ (the fourth wave)” ของกระบวนการมุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตย (Michael McFaul, 1985)

หลักฐานจากการศึกษาความสำเร็จหรือล้มเหลวของประชาธิปไตยในรอบกว่าศตวรรษที่ผ่านมาชี้ว่ามีเงื่อนไขสำคัญบางประการที่จะทำให้การเมืองแบบประชาธิปไตยมีความยั่งยืนแต่เงื่อนไขที่เกิดขึ้นในบางประเทศและไม่เกิดขึ้นในอีกหลายประเทศเงื่อนไขดังกล่าว (Robert A. Dahl, 1971) ได้แก่

1) รัฐจะต้องมีความชอบธรรม รวมทั้งความชอบธรรมในเชิงภูมิศาสตร์และรัฐธรรมนูญด้วย คือประชาชนส่วนใหญ่ต้องยอมรับว่าพรมแดนและระบบที่รัฐกำหนดไว้ที่เป็นสิ่งถูกต้องแล้ว มิฉะนั้นจะเกิดการคุกคามอย่างรุนแรงต่อการเมืองแบบประชาธิปไตย คือจะเกิดการปฏิวัติแล้วก็ปฏิวัติซ้อน เกิดการแยกดินแดนและสงครามกลางเมือง ทั้งนี้ถ้าประชาชนไม่ยอมรับในการจัดระเบียบองค์กรของรัฐ

2) การมีประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ จำเป็นต้องไม่มีการคุกคามอย่างร้ายแรงต่อการยอมรับอิทธิพลและอำนาจของรัฐอย่างร้ายแรงจากองค์กรภายนอกเช่น จากกองกำลังหรือกองทัพส่วนบุคคลในกรณีที่กองทัพดังกล่าวได้ถือกำเนิดหรือมีบทบาทในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยการสลายกองทัพดังกล่าวหรือการผนวกเข้าไปในกองทัพประจำการของระบอบใหม่ได้สำเร็จจะมีผลอย่างมากในการเสริมสร้างเสถียรภาพของประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นใหม่

3) เนื่องจากว่าเงื่อนไขหนึ่งของประชาธิปไตยคือสังคมในวงกว้างจะต้องมีศรัทธาและภักดีต่อกระบวนการทำงานแบบประชาธิปไตย พรรคการเมืองที่พ่ายแพ้การเลือกตั้งต้องยอมรับผลของการเลือกตั้งและยอมรับในสถานการณ์ “ฝ่ายค้านที่ภักดี (Loyal Opposition)” กล่าวคือต้องไม่หันไปเข้ากับพวกต่อต้านประชาธิปไตยไม่ขู่ที่จะล้มประชาธิปไตยโดยใช้กลวิธีทางประชาธิปไตยเองหรือไม่หันไปใช้ความรุนแรงและในกรณีที่ประชาธิปไตยเกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากการโอนถ่ายอำนาจจากระบบอำนาจนิยมของฝ่ายขวา (Right-Wing Authoritarianism) กลุ่มการเมืองฝ่ายขวาที่เคยสนับสนุนระบอบเก่าต้องเปลี่ยนมายึดถือค่านิยมแบบประชาธิปไตย ในขณะที่เดียวกันฝ่ายซ้ายก็จะต้องให้พันธสัญญาว่าจะเลิกใช้กำลังทางทหารและหันมาใช้ในการเลือกตั้งเป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจ ถ้าไม่มีการเปลี่ยนวิธีการ

ทางการเมืองมาเป็นการใช้กติกาเดียวกันทั้งสองชั่วคราวเมืองประชาธิปไตยก็จะไม่สามารถทำงานหรือมีเสถียรภาพได้

4) การทำให้การเมืองแบบประชาธิปไตยมีความยั่งยืนขึ้นอยู่กับความยับยั้งชั่งใจของพรรคการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งว่าจะไม่วางนโยบายที่เน้นการเปลี่ยนแปลงมากจนเกินไป เพราะถ้ารัฐบาลใหม่วางนโยบายที่ก่อให้เกิดการขัดแย้งมากและทำให้กลุ่มสังคมสำคัญๆ เสียผลประโยชน์อย่างรุนแรงก็จะเป็นการคุกคามการเมืองแบบประชาธิปไตยได้เช่นเดียวกัน

5) เงื่อนไขข้อหนึ่งสำหรับการทำงานของเมืองแบบประชาธิปไตยคือ ต้องมีประชาสังคม (Civil Society) ที่ประกอบไปด้วยหลากหลายกลุ่มประชาสังคมเป็นสังคมที่มีการจัดการตนเองในหมู่บุคคลและองค์กรอาสาสมัครต่างๆ ทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรมการเมืองหรือเศรษฐกิจโดยไม่มีการควบคุมโดยตรงจากรัฐ ตัวอย่างของกลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มเยาวชน สหภาพแรงงาน องค์กรทางธุรกิจ กลุ่มผู้บริโภคและกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ซึ่งทั้งหมดมุ่งที่จะกดดันและพยายามจำกัดอำนาจของรัฐอันเป็นการเสริมสร้างและย้ำแนวปฏิบัติแบบจัดการตนเองโดยวิถีทางประชาธิปไตยในบริบทของสังคมที่มีความสลับซับซ้อน

6) โดยทั่วไป การเมืองแบบประชาธิปไตยจะมีความยั่งยืนได้ยากในสังคมที่มีความแตกแยกมีความตึงเครียดระหว่างภูมิภาคภายในประเทศหรือมีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ด้านวัฒนธรรม และด้านศาสนาโดยเฉพาะถ้ามีความไม่เท่าเทียมกันในทางวัตถุเพิ่มเข้าไปอีกปัจจัยหนึ่ง ประชาธิปไตยจะล้มเหลวถ้าไม่สามารถหาข้อยุติในความขัดแย้งต่างๆ โดยผ่านวิถีทางการเมืองหรือกลไกในเชิงสถาบัน และไม่มีฉันทามติในสังคมว่าจะระบุปัญหาและแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสังคมลงได้อย่างไร

7) การมีวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ในอดีตได้ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมที่มีอยู่แล้วเพิ่มมากขึ้นซึ่งเอื้ออำนวยให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างฉับพลัน วิกฤตการณ์ที่ร้ายแรงจะเป็นตัวกระตุ้นให้ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมมีมากขึ้นและจะไม่เป็นตัวเกื้อหนุนต่อประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21 เป็นประชาธิปไตยในท่ามกลางความขัดแย้งในขณะนี้ได้เกิดความเห็นพ้องกันทั่วไปทั้งฝ่ายขวาและฝ่ายซ้ายว่า ประชาธิปไตยกำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤติประชาธิปไตยที่ว่านี้หมายถึงเสรีประชาธิปไตยหรือประชาธิปไตยแบบตะวันตกหรือกว้างกว่านั้นคือประชาธิปไตยในระบบทุนที่เป็นเสาหลักของอุดมการณ์ทางการเมืองของโลกตั้งแต่การปฏิวัติอเมริกาและการปฏิวัติฝรั่งเศสในครึ่งหลังศตวรรษที่ 21 ประเทศด้อยพัฒนาที่อยู่ห่างไกลทั้งหลายที่ถูกแรงกดดันจากสินค้าอุตสาหกรรมเรือปืน และการเผยแพร่ทางค่านิยมและอารยธรรม ได้พยายามดัดแปรตนเองให้ “เป็นตะวันตก” ในนั้นมีอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตยรวมอยู่ด้วยแต่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอาณานิคมและกึ่งอาณานิคมกับมหาอำนาจตะวันตกมีหลายมิติด้านหนึ่ง ประเทศชายขอบต้องการเจริญก้าวหน้าเป็นประเทศศิวิไลซ์แบบตะวันตกอีกด้านหนึ่งต้องการรักษาเอกลักษณ์และอำนาจอธิปไตยของตน เกิดเป็นขบวนการที่เรียกกันว่า

“การปฏิวัติประชาธิปไตย” ขึ้นทั่วไป เพื่อการสร้างชาติสมัยใหม่ที่เป็นเอกราช มีระบบปกครองที่สามัญชนมีส่วนร่วม

4. สรุป

ประชาธิปไตยไทยในศตวรรษ 21 เป็นสถานการณ์ประชาธิปไตยของไทยที่โยงให้เห็นในสิ่งที่เรียกว่า “ความผิดเพี้ยนของการปกครองแบบประชาธิปไตย” ส่วนถัดมาเป็นการอธิบายถึงตัวแปรและโครงสร้างเพื่อการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งท่านได้อธิบายว่ามีตัวแปร 3 ตัวที่สำคัญ อันเป็นฐานของการพัฒนาประชาธิปไตย ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจและสังคม โครงสร้างและกระบวนการ และวัฒนธรรมทางการเมืองส่วนที่สามเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงอุปสรรคของการพัฒนาการปกครองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทย โดยตั้งข้อสังเกตว่า “องค์กรจารีตนิยม” และ “กลุ่มบุคคลที่มีคุณสมบัติเหนือบุคคลทั่วไป” อาจเป็นอุปสรรคสำคัญ ส่วนที่สี่ของบทความนี้เป็นการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาของระบอบประชาธิปไตยซึ่งท่านได้นำเสนอไว้ 3 แนวทาง ซึ่งแต่ละแนวทางที่ท่านได้นำเสนอนั้น ท่านได้ทำการวิเคราะห์ทางเลือกในแต่ละทางไว้อย่างชัดเจน และมาถึงบทสรุปของบทความนี้ ท่านราชบัณฑิตได้นำเสนอถึงดุลยภาพระหว่างสิทธิเสรีภาพและอำนาจรัฐและผลกระทบที่มีต่อระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยใช้ภาพสี่เหลี่ยมผืนผ้าสื่อถึงดุลยภาพระหว่างองค์พหุข้างต้น

5. บรรณานุกรม

- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2543). **พื้นฐานรัฐศาสตร์กับการเมืองในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : โครงการปริญญาโทรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิต. (2550). **รัฐศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญ อริย์หิมะ. (2550). **ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์**. สงขลา : สามลดา.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2559). **ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษใหม่**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- Dahl, R. A. (1971). **Polyarchy: Participation and Opposition**. New Haven : Yale University Press.
- Diamond, Larry and Marc F. Plattner. (2000). **Democracy in East Asia**. Baltimore and London : The Johns Hopkins university Press.
- Fareed Zakaria. (2003). **The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad**. W. W. Norton & Company.
- Fukuyama, Francis. (1992). **The End of History and the Last Man**. London : Penguin Books.
- Held, David (1995). **Cosmopolitanism: an agenda for a new world order**. Cambridge, UK Malden, Massachusetts : Polity Press.

- Huntington, Samuel P. (1991). **The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century**. Norman : University of Oklahoma Press.
- Mescon, Michael H., Albert, Michael. and Khedouri, Franklin. (1985). **Management : Individual and Organizational Effectiveness**. New York : Harper & Row.
- O'Donnell, C. R. (1992). **The interplay of theory and practice in delinquency prevention: From behavior modification to activity settings**. New York : Guilford Press.
- Philippe C. Schmitter. (2004). "Neo-functionalism," in **European Integration Theory**, eds. Antje Wiener and Thomas Diez. Oxford : Oxford University Press.
- Powell GB, Vanberg G. (2000). Election laws, disproportionality and the left-right dimension. **Br. J. Polit. Sci.** 30. 383–411.
- Rueschemeyer, Dietrich, Evelyne Hubner Stephens and John D. Stephens. (2004). **Capitalist Development and Democracy**. Chicago : University of Chicago Press.
- Smith, A.W. (1991). **Management System : Analysis and Application**. New York : Dryden.
- Stephen Biddle, Stephen Long. (2004). **Democracy and Military Effectiveness: A Deeper Look**. Washington : Brookings Institution Press.